

Oud Leiden Nieuws

KWARTAALBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

Woensdag 15 oktober 2014: P.J. Bloklezing door Paul Hoftijzer
Vrijdag 31 oktober 2014: Symposium armoede en criminaliteit
Zaterdag 1 november 2014: Dies van de HVOL in de Hooglandse Kerk

Let op: gewijzigde aanvangstijd: 10.30

Donderdag 19 februari 2015: HVOL-lezing door Erik de Jong
Zie bericht over Vereniging Jan van Hout op pagina 23

Stadhuisgevel omstreeks 1900 (ELO). Zie ook artikel op pagina 20.

Oud Leiden Nieuws
jaargang 2 nr. 4
oktober 2014

AGENDA

Donderdag 9 oktober 2014

Lezing 'De Leidse Loterij van 1596' door Dick de Boer.
Plaats: De Sterrentuin, Van Diepeningenlaan 110, Leiderdorp.
Aanvang: 10.00 uur. Aanmelden via de Leiderdorpse Volksuniversiteit.

Dinsdag 14 oktober 2014

Lezing 'Architectuur van Leiden' door Bernadette Wösten.
Plaats: De Sterrentuin, Van Diepeningenlaan 110, Leiderdorp.
Aanvang: 10.00 uur. Aanmelden via de Leiderdorpse Volksuniversiteit.

Woensdag 15 oktober 2014

P.J. Bloklezing 'De rol van uitgevers en boekhandelaren in het culturele leven van Leiden in de 17de en 18de eeuw' door Paul Hoftijzer, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Nederlandse boek. De lezing wordt georganiseerd door de HVOL in samenwerking met de Universiteit Leiden en het Leidsch Dagblad.
Plaats: Klein Auditorium, Academieggebouw, Rapenburg 67-73.
Aanvang: 20.00 uur.

Tot en met zondag 26 oktober 2014

Tentoonstelling 'Gouden Middeleeuwen' over de Merovingische tijd, tussen 400-700 na Chr. in onze streek, de rol van Nederland in de wereldwijde handel en archeologische topvondsten uit die periode.
Plaats: Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28.

Vrijdag 31 oktober 2014

Symposium 'Armoede en Criminaliteit: bronnen voor Leidse geschiedenis'. Meer informatie op pagina 14.
Plaats: Lipsius-gebouw, Universiteit Leiden, zaal 147, Cleveringaplaats 1.
Aanvang: 15.00 uur.

Tot en met zaterdag 1 november 2014

Fototentoonstellingen Leidse Amateur Fotografen Vereniging over bruggen in Leiden, dubbelbeelden van Leiden in 1922 en 2012 en fotoproject De Kooi.
Plaats: Leidse Volkshuis, Apothekersdijk 33a.

Zaterdag 1 november 2014

Diesviering Historische Vereniging Oud Leiden met lezing door Dick de Boer en uitreiking Leids Jaarboekje. Tevens Dag van de Leidse Geschiedenis. Meer informatie op pagina 4.
Plaats: Hooglandse Kerk, ingang Nieuwstraat.
Aanvang: 10.30 uur, kerk open 10.00 uur.

Maandag 17 november 2014

Lezing 'Zicht op Leiden' door Bernadette Wösten.
Plaats: De Sterrentuin, Van Diepeningenlaan 110, Leiderdorp.
Aanvang: 20.00 uur. Aanmelden via de Leiderdorpse Volksuniversiteit.

Tot en met zondag 4 januari 2015

Tentoonstelling '100 jaar uitvindingen, made by Philips Research' over de belangrijkste innovaties in de afgelopen eeuw zoals de radio- en röntgenbuis, de compact disc en led-verlichting. Ook foto's van Ed van der Elsen (1925-1990), onder meer van het natuurkundig laboratorium in Eindhoven.
Plaats: Museum Boerhaave, Lange St. Agnietenstraat 10.

Donderdag 19 februari 2015

Lezing door Erik de Jong over zijn proefschrift 'Weldenkende burgers en Oranjeliefhebbers'
Plaats: Museum Boerhaave, Lange St. Agnietenstraat 10.
Aanvang: 20.00 uur.

Tot en met medio 2015

Tentoonstelling 'Zeven eeuwen Leids Laken' over de Leidse lakenindustrie tot 1977. Ook collectiepresentatie moderne kunst 1880 – 1950 met werken van onder anderen Floris Verster, Jan Toorop en Theo van Doesburg.
Plaats: museum De Lakenhal, Oude Singel 28,

Let op: toegang tot lezingen georganiseerd door de HVOL alleen op vertoon van ledenpas. Niet-leden betalen 5 euro.

Verjaardag

In september was er voor onze leden een extra vergadering over de wijze waarop de HVOL in de stad wil 'staan'. Op de website en in dit nummer van Oud Leiden Nieuws leest u, dat het beleid van het bestuur steun krijgt van de leden: de HVOL wil in de stad een actieve rol spelen bij ontwikkelingen die het Leids erfgoed aangaan. Dat geldt niet alleen voor bestaand erfgoed, maar ook voor toekomstig of potentieel erfgoed.

Het tijdens de Open Monumentendagen verschenen boek over de monumentenzorg in Leiden bezorgt de lezer de overtuiging dat zorg voor het erfgoed zeker niet altijd voorop stond bij beslissingen over het interieur van de stad. Sterker nog: dat aspect heeft in tijden zelfs geheel ontbroken aan de gedachte- en besluitvorming. Juist het particulier initiatief bleek belangrijk om de monumentenzorg tot ontwikkeling te brengen. De HVOL van vroeger tijden wordt in het boek duidelijk gezien als voorbeeld van die particuliere betrokkenheid en als factor van belang. En dat is precies wat de HVOL ook nu nog wil zijn: factor van belang als het gaat om de zorg voor erfgoed. De HVOL doet dat – waar het kan – graag samen met anderen en in gesprek met beslissers (particulieren en overheden).

Tijdens recente activiteiten konden wij enkele tientallen nieuwe leden inschrijven. Zij zijn van harte welkom, omdat een vereniging als de HVOL het moet hebben van de steun van haar leden. Steun door lidmaatschap, maar ook door actief meedoen aan de talloze activiteiten die de HVOL te bieden heeft aan mensen met een hart voor de historie van Leiden. Actief bent u ook door het bestuur kritisch te volgen en zo nodig te laten weten wat beter of anders kan of moet. De extra vergadering heeft het bestuur het advies meegegeven om nog eens goed na te gaan op welke wijze de communicatie met de leden beter

kan worden gediend. Het bestuur zal dit onderwerp uiteraard opnemen.

Die nieuwe leden kunnen zich zeer binnenkort voegen bij de honderden HVOL'ers die gewend zijn de dies te bezoeken. Op de eerste zaterdag van november (en dat kunt u alvast meenemen als vaste datum in de agenda's voor komende jaren) vieren wij feestelijk de verjaardag van de HVOL. Dit jaar met een extra toevoeging. De HVOL zal in de komende jaren, samen met andere betrokkenen, opnieuw gestalte geven aan een Dag van de Leidse geschiedenis, en dan niet incidenteel, maar als vast gegeven t.g.v. de dies. Wij maken dit jaar een begin met een bescheiden markt en de ondersteuning van het symposium (zie pagina 4). Wij zullen ons best doen om meer activiteiten op het gebied van de Leidse historie aan te haken en op die manier een vast ontmoetingspunt te bieden voor alle geïnteresseerden: belangstellenden, aanbieders, speurders, amateurs en professionals. Ik hoop, dat u ook nu weer in groten getale de weg naar de Hooglandse Kerk vindt om onze verjaardag te vieren.

Rens Heruer, voorzitter HVOL

Programma 112de dies van de Historische Vereniging Oud Leiden

Zaterdag 1 november 2014 in de Hooglandse Kerk

10.00 uur:	kerk open
10.30 uur:	opening met het zingen van het Leids Volkslied
10.45 uur:	diesrede door prof. dr. D.E.H. (Dick) de Boer over 'De Leidse rederijkersgedichten en de bevrijding van Leiden', gevolgd door een discussie
11.45 uur:	presentatie Leids Jaarboekje 2014
11.55 uur:	presentatie historische kalender van Leiden 2015
12.00 uur:	sluiting

Na afloop receptie met gelegenheid tot het ophalen van het Leids Jaarboekje 2014, op vertoon van de ledenpas en verkoop van de historische kalender en oude jaarboekjes. Ook wordt u van harte uitgenodigd om de kraampjes en stands te bezoeken die vanwege de 'Dag van de Leidse Geschiedenis' staan opgesteld.

Tijdens de dies zijn er diverse aanbiedingen voor leden van de HVOL:

1. **'Leiden. De geschiedenis van een Hollandse stad'**, de welbekende vierdelige serie onder hoofdreactie van Rudi van Maanen die beschouwd wordt als de meest recente complete geschiedenis van de stad Leiden (normale prijs: € 50,- per deel).
Aanbieding voor leden: per deel € 30,-; complete serie (4 delen): € 100,-. Prijs voor niet-leden op de dies: per deel € 35,-; complete serie € 120,-
2. Het recent gepubliceerde boek **Tastbaar Geheugen**, gerecenseerd op pagina 20 van dit blad.
Ledenprijs € 17,50 (normale prijs is € 19,50).

Wie lid van de HVOL wordt tijdens de dies (t/m 2015) kan gebruik maken van deze aanbiedingen.

Dag van de Leidse Geschiedenis op de dies

Op de dies vindt, ook in de Hooglandse Kerk, de Dag van de Leidse Geschiedenis plaats. Na de dieslezing en de uitreiking van het eerste exemplaar van het nieuwe jaarboekje is er vanaf 12 uur een informatiemarkt waarop veel verenigingen en stichtingen uit Leiden en directe omgeving zich presenteren aan het publiek. Natuurlijk ook de HVOL zelf, met presentaties van de Beeldbank, de excursiecommissie, de werkgroep Geveltekens en de werkgroep Dirk van Eck.

Andere deelnemers zijn onder meer het Academisch Historisch Museum, het American Pilgrim Museum en museum Boerhaave, de begraafplaatsen Groenesteeg, Rhijnhof en Zijlpoort, de vereniging Jan van Hout, STIEL, BplusC, Diogenes, de Stichting Open Monumentendagen, het Wevershuis en het Gilde Leiden. Ook de Pieterskerk, de Vrienden van de Hooglandse Kerk en de Vrienden van de Marekerk presenteren zich op deze dag, net als de Vereniging tot Behoud en Bescherming van het Kooipark en de Leidse uitgeverijen Gingko en Primavera Pers, met tal van Leidse uitgaven, waaronder de historische kalender van 2015.

Met zang en wimpel: Leiden en de Spaanse Armada

Lezing bij gelegenheid van de 112de dies van de Historische Vereniging Oud Leiden, door Dick de Boer, zaterdag 1 november, 10.30 uur

Al in de 15de eeuw wisten voorspellers het zeker: het jaar 1588 zou een wonderjaar worden. De machtsverhoudingen op aarde zouden ondersteboven worden gekeerd. Deze voorspelling was wijd verbreid en iedereen hield zijn hart vast. Eigenlijk kon het niet als een verrassing komen dat de Spaanse koning Filips II begin 1588 een gigantische vloot bijeen bracht om de opstandige Nederlanden en hun Engelse trawanten mores te leren.

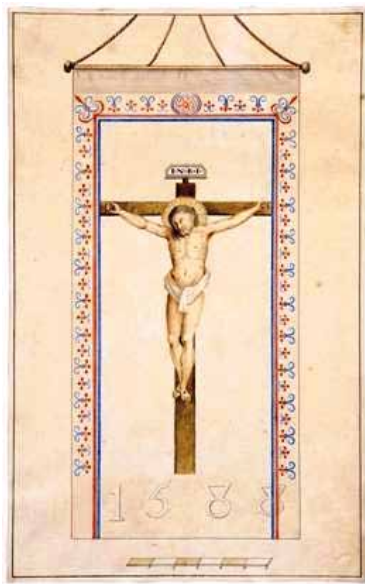
In de lezing wordt bekeken hoe de 'onoverwinnelijke' Armada in Leiden de gemoederen bezighield. Kernpunt is een rederijkerslied, gedateerd 5 oktober 1588. Daarin bezingt een anoniem lid van de Rederijkerskamer de 'Witte Acoleye' de ondergang van de '*Spaensche hont*'.

Leiden kon trots zijn op het feit dat de jonge Pieter van der Does als viceadmiraal de kust bewaakte. Pieter was twee jaar eerder schout van Leiden geworden, maar meestal op oorlogspad. Toen in de eerste week van augustus een zware slag werd toegebracht aan de Spaanse vloot, liepen de plannen van Filips II op een fiasco uit. Het restant van de Armada zocht een heenkomen langs Schotland en Ierland, waar het een prooi van de elementen werd. Op 19 augustus stemde de Leidse vroedschap in met een extra bijdrage

voor het financieren van de vloot, hoewel '*de voors. Spaensche vlote alreets zo grootlicx als elck een bekent is deur de Engelsche vlote aengevochten, gezwact ende vermindert*' was.

Op 1 oktober kondigde de Magistraat een algemene dankdag aan voor woensdag 5 oktober. Waarschijnlijk is het rederijkerslied voor die gelegenheid geschreven. In november werd voor 7 december nog een keer een '*Dancsegging en biddach*' uitgeschreven. Waarschijnlijk heeft bij die gelegenheid de jonge student Guillelmus Verheiden een vlammeende redevoering gehouden over de ondergang van de Armada. Maar

het hoogtepunt was misschien wel het triomfantelijk de stad binnendragen van de wimpel van het Spaanse schip de San Mateo, die door Pieter van der Does was buitgemaakt en tot het eind van de vorige eeuw in de Pieterskerk zou hangen. Zo bleef de ondergang van de Armada eeuwenlang één van de belangrijkste gebeurtenissen in het collectieve Leidse geheugen, waarin het nu met zang en wimpel weer wordt teruggebracht.

De wimpel van de San Mateo

Prof. dr. D.E.H. (Dick) de Boer is emeritus-hoogleraar Middeleeuwse geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Een gesprek met Hans Blom en Rens Heruer

Nu Rens Heruer ruim een half jaar voorzitter is van onze vereniging en zijn voorganger Hans Blom nog volop in zicht is, leek het uw redacteur een goed moment om met de heren te spreken over de rol, het karakter en het imago van de HVOL. Hieronder vindt u een weerslag van dat gesprek.

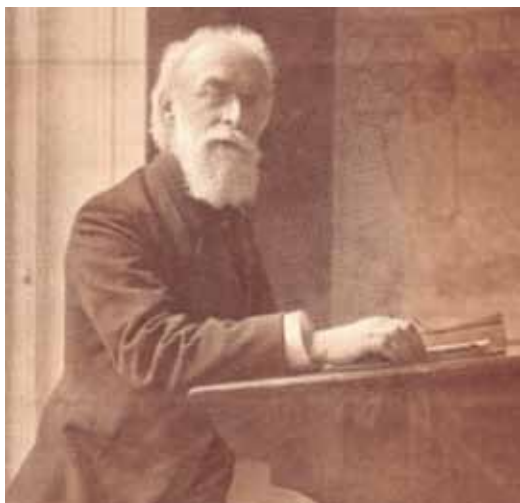
Onze vereniging werd in 1902 opgericht door een klein gezelschap uit de gegoede burgerij, dat terecht bezorgd was over de kaalslag van Leids erfgoed, die met name in de tweede helft van 19de eeuw plaatsvond. Gemeentearchivaris mr. dr. J.C. Overvoorde en hoogleraar Vaderlandse Geschiedenis prof. dr. P.J. Blok namen het initiatief tot de oprichting van de Vereeniging Oud Leiden, die zich aanvankelijk ten doel stelde 'belangstelling te wekken en kennis te verspreiden aangaande de geschiedenis van stad en omstreken', zoals de inleiding van het eerste Jaarboekje uit 1904 vermeldt.

Het aanbod van lezingen, Jaarboekje en excursies, reeds toen hoofdactiviteiten, sloeg aan en het ledental vertoonde een verheugend snelle groei. Al snel bleek echter dat, naast een betere kennis over de stad, ook actie nodig en gewenst was. Al in 1907 was het mede aan een door Oud Leiden aan B&W gericht adres te danken dat voorkomen werd dat het Rapenburg gedempt zou worden, iets waarom, *nota bene*, 96 aan- en omwonenden hadden verzocht (zie HVOL Mededelingenblad oktober 2011).

Deze traditie van bescherming van erfgoed door kennisvergroting en daadwerkelijke actie is meer dan 112 jaar ononderbroken voortgezet, nu eens met nadruk op kennis en dan weer op actie. Velen kennen Oud Leiden thans beter als de Historische Vereniging Oud Leiden, of kort en krachtig, de

'HVOL', een sterk merk dat, ook bij beleidsmakers en overheden, stevig staat. Dat komt niet alleen door acties om aantasting van waardevol erfgoed te voorkomen, maar ook door een waakzame en positieve inbreng in talrijke gemeentelijke consultaties en inspraakprocedures. Men weet de HVOL te vinden als positieve gesprekspartner en waardevolle bron van kennis, expertise en enthousiasme.

De vereniging is zich er terdege van bewust dat er ook andere dan historische belangen zijn. Een historische stad is geen museum, maar zal zich continu ontwikkelen. De HVOL zet zich daarbij in om te voorkomen dat de waan van de dag grote schade aan monumentaal erfgoed toebrengt, zoals midden vorige eeuw dreigde te gebeuren bij de plannenmakerij rondom 'city-vorming', en nu bijvoorbeeld door uitdijning van drijvende cafeterrassen op het openbaar water, met name op plekken van grote historische betekenis, en door het vast parkeren van zelden of nooit gebruikte dekschuiten en ander verweesd en/of en vervallen drijvend materieel in het openbaar water van de historische stad. Bij dit alles wil de HVOL een constructieve rol spelen in de stadsontwikkeling. In september heeft het bestuur zijn 'beleid' voorgelegd aan een extra ledenvergadering. Als daar aanleiding toe is kunnen doelgerichte beleidsnotities, waar nodig gevolgd door raadpleging van leden, ook in de toekomst zorgen voor voldoende draagvlak om

Prof. dr. P.J. Blok (foto Prins der Geïllustreerde bladen 1909)

Leids erfgoed te kunnen beschermen zonder andere belangen uit het oog te verliezen. En daarom natuurlijk: hoe meer leden hoe beter, waarbij het wenselijk is dat het ledenbestand van de HVOL zo representatief mogelijk is voor de Leidse bevolking, met name ook waar het leeftijdscategorieën betreft. Het blijft moeilijk om jonge mensen, die vaak druk zijn met gezin, carrière of andere prioriteiten, te betrekken bij een historische vereniging. Toch is het bereiken van nieuwe groepen binnen de Leidse bevolking van groot belang. Dit is een prioriteit en een uitdaging, omdat brede promotie en zichtbaarheid moeilijk te realiseren zijn voor een vereniging die uitsluitend draait op de inzet van enthousiaste onbetaalde vrijwilligers en opereert binnen een beperkt budget, omdat de HVOL de contributie, juist ter wille van de toegankelijkheid, laag houdt.

Verbreding blijft een speerpunt, en waar dat niet alleen binnen de HVOL te realiseren is worden sterke banden gesmeed met verwante organisaties, waarvan Leiden rijk is. In het overleg van de zogenaam-

Mr. dr. J.C. Overvoorde (foto RCE)

de Erfgoedkoepel vergaderen vertegenwoordigers van ruim tien verwante organisaties tweemaal per jaar met de relevante wethouders en beleidsambtenaren, om informatie en ideeën uit te wisselen en krachten te bundelen. Deze verbanden zijn mooi en nuttig, maar ook intern streeft de HVOL naar variatie in activiteiten. Nieuwe werkgroepen, zoals recentelijk ingesteld voor Geveltekens en voor Monumentale Kunst en het samengaan met stichtingen zoals Dirk van Eck, brengen nieuw elan en aantrekkingskracht. Mogelijk zal ook een 'eigen honk' waarin de HVOL en verwante verenigingen en stichtingen zich kunnen ontplooiën en manifesteren, de zichtbaarheid en de aantrekkingskracht, ook voor jongeren, vergroten. Ook daaraan wordt gewerkt.

De HVOL kan bouwen op een rijk verleden en dankzij de inzet van zeer velen uitzien naar een bloeiende toekomst.

*Paul Birker, redacteur Oud Leiden Nieuws
30 augustus 2014*

Een terugblik op de extra ledenvergadering van 10 september 2014

In het Oud Leiden Nieuws van augustus 2014 publiceerde het bestuur van de HVOL een notitie, getiteld 'Het Historisch Karakter van de Stad houdt ons bezig!'. Hierin wordt een visie gegeven over het belang van het behoud van het Leids cultureel erfgoed en de rol die de vereniging daarbij kan (en volgens het bestuur moet) spelen. Op pagina 6 van dit blad vindt u een verslag van een gesprek dat uw redacteur mocht hebben met onze oud-voorzitter Hans Blom en zijn opvolger Rens Heruer, waarin dit onderwerp eveneens prominent aan de orde komt.

Een van de laatste initiatieven onder het voorzitterschap van Hans Blom was de aankondiging van een ledenraadpleging teneinde met onze leden van gedachten te wisselen over een actievere koers van het bestuur met betrekking tot actuele ontwikkelingen die ons erfgoed raken. Op 10 september werd deze vergadering gehouden in het Hooglandse Huys, waarbij 35 leden aanwezig waren. Achter de bestuurstafel zaten voorzitter Rens Heruer en vicevoorzitter Gerard Kramer, tevens voorzitter van de Commissie Historisch Karakter van de Stad, die de nadere toelichting voor zijn rekening nam.

Belangrijk uitgangspunt is dat de HVOL geen belangbehartiger van personen of specifieke belangengroepen is. Een hoofddoel van de vereniging is het behoud en waar mogelijk versterking van cultureel erfgoed. De HVOL wil graag zo vroeg mogelijk betrokken zijn bij plannen en ontwikkelingen die het historisch karakter van de stad raken en een positieve en constructieve rol spelen bij de bescherming daarvan. Op dit moment lopen de contacten tussen de vereniging en de gemeente doorgaans goed, is informatie tijdig beschikbaar en wordt de mening van de HVOL, bijvoorbeeld als convenantpartner voor de binnenstad, se-

rius genomen en soms zelfs actief gezocht. Maar indien nodig, zoals in het geval van het voorgestelde megaterras aan de Hoogstraat, zullen bestuurlijke procedures worden ingezet en zal de gang naar de rechter niet geschuwd worden. Daarbij moet, mede naar aanleiding van een vraag uit de zaal, aangetekend worden dat de financiële middelen hiertoe beperkt zijn. Ook werd er door enkele leden op gewezen dat problemen echt opgelost moeten worden. Verbeteringen op de ene locatie moeten niet een probleem creëren op een andere plek, zoals, bijvoorbeeld, bij het verleggen van bus- en andere verkeersroutes.

Ledenraadpleging is verhelderend en belangrijk bij het kweken van draagvlak voor beleid en actie. Door enkele leden werd voorgesteld daar vaker moderne IT-technieken bij in te zetten zoals raadpleging per e-mail of website. Het bestuur zal zich beraden hoe hieraan vorm kan worden gegeven. Een probleem is dat op die manier slechts een niet-representatief deel van het ledenbestand bereikt kan worden, want niet iedereen leest websites en zelfs e-mail is bij veel van onze leden lang niet altijd een geschikte manier van communiceren. Maar meer discussie binnen de vereniging wordt toegejuicht. Wat standpunten betreft moet bedacht

worden dat bescherming van cultureel erfgoed geen kwestie is van 'meeste stemmen gelden' of de 'waan van de dag'. Het bestuur laat zich primair leiden door de doelstellingen van de vereniging, die onze leden door hun lidmaatschap onderschrijven en legt daarover verantwoording af in ledenvergaderingen, in Oud Leiden Nieuws en op de HVOL-website.

Er rezen ook vragen over de website, die volgens velen aan verbetering toe is. Daaraan wordt gewerkt, maar de financiële middelen zijn niet onbeperkt. Veel werk wordt daarom verzet door vrijwilligers, zoals ook elders in de

vereniging. Desalniettemin worden goede vorderingen gemaakt en is er zicht op een totaal vernieuwde website in de eerste helft van volgend jaar.

Tenslotte was er een vraag over onze regiofunctie. Immers, Oud Leiden was er oorspronkelijk voor "Leiden en omstreken". De voorzitter stelde dat er sinds de oprichting in 1902 in de regio veel is veranderd en dat er inmiddels talrijke lokale historische verenigingen in de regio zijn opgericht. De HVOL richt zich daarom tegenwoordig speciaal op het Leids erfgoed.

Groot aantal nieuwe leden op de Open Monumentendagen

Zoals u hieronder kunt zien hebben zich voor, tijdens en na de Open Monumentendagen maar liefst 45 nieuwe leden aangemeld, zowel tijdens de goedbezochte HVOL-lezing op vrijdag in het Museum voor Oudheden als in het weekend zelf bij onze stand in de hal van het stadhuis. Ook het, na de HVOL lezing, in Oudheden gepresenteerde boek *Tastbaar Geheugen* was een publiekstrekker. Tal van oude en nieuwe leden schaften dit boek bij onze stand aan tegen het ledentarief van 17,50 euro. Op 8 oktober staan we op het Famillement en op 1 november op de dies, beide in de Hooglandse Kerk. Dan is het opnieuw mogelijk om lid te worden, anderen lid te maken en het boek aan te schaffen.

Nieuwe leden

G. de Boer; J.M. Cornet-Boekee; H.J.A. Dessens; J.L. van Deutekom; P.J. van Diepen; J.P. van Egmond; C.J. Elzas; H.C.J. Germs; J.J. Giliam; M. Guljé-Don; P. de Haan; P.C.N. Hoogstraten; J.H.C.M. de Hosson; J.B. de Jong; H.D. de Jonge; R.L. Jurgens; C.R.M. van Kessel; M.M. Kisman; C.B.H.M.J. Kortmann; N. Lagas; W.H. de Leeuw; M. Lesuis; M. Lodewijk; G. v.d. Luijt; D. Meiners; T.L. Meyer; A. van Mil; P.E.C. Mourad-Baars; M. Nubé; G.H. Offringa; G. van Ommering; J.P. van Oosterhoud; S.B. Pack; E. Pijl; W. Pison; C.L. Plate; S.J. de Rooij; M. van Soest; Y. Taverne; A.P. de Vos; P. Wieberneit; F. Wonu Veys; J. Zwartjes; M.M. Zwetsloot-Oomens; Stichting Hofjes van de Diaconie van de Hervormde Gemeente Leiden.

Van de excursiecommissie

Er was weer veel belangstelling voor de excursies dit jaar. Helaas moesten we een aantal mensen teleurstellen doordat het maximum aantal deelnemers overschreden werd. Voorlopig houden we vast aan ongeveer 60 personen per excursie.

Het jaar begon met de wandeling door Leiden met als thema: Winkelpuien en Gevelstenen begeleid door de mensen van Erfgoed Leiden en de HVOL werkgroep Gevelstenen. Altijd weer enorm verrassend hoe slecht je normaal je eigen omgeving bekijkt! De jaarlijkse fietstocht voerde van de Kooi in Leiden naar Katwijk met als thema: de architectuur van Hendrik Jesse. En het weer zat tegen. De regen kwam met bakken naar beneden. Geen van de deelnemers heeft echter afgezegd! De geschiedenis van het Haarlemmermeer en de trekvaart werd in juni uit de doeken gedaan. We bezochten het Oegstgeester Tolhuis, het Cruquius gemaal en in Spaarndam het Rijnlandhuis en de oude sluisjes. Iedere stad die afhankelijk was van het afvoeren van het water via Spaarndam was verplicht een sluis te onderhouden. Tot onze verbazing ontbreekt er een Leidse sluis. In het Cruquius museum werd een lezing gehouden door een met griep kampende Petra van Dam. Hulde dat zij toch gekomen was om ons de geschiedenis van het Rijnland te schetsen.

Eind juni was de beurt aan de Klaas Hennepoelpolder. Deze polder tussen Oegstgeest en Warmond is bij velen onbekend. Eerst werd er gewan-

deld in de polder onder begeleiding van gidsen van het IVN. Daarna werd de historische Klaas Hennewerf bezocht. Alexander de Vos onderwees ons de geschiedenis van de polder en de kleine scheepswerfjes die in vroeger tijden bedrijfsvaartuigen maakten langs de Leede en de trekvaart. Op 20 september vond de laatste excursie plaats. We bezochten Dordrecht met wederom zeer veel belangstelling. Wellicht kunnen we de excursie over niet al te lange tijd herhalen.

In de volgende uitgaven van het Oud Leiden Nieuws zullen we u informeren over het voorjaarsprogramma van 2015. We hebben ons voorgenomen om wat meer aandacht te besteden aan Leiden en de omringende gemeenten. Verder zit nog steeds een mogelijk bezoek aan Gent in de portefeuille.

Komt er een excursie naar Gent in 2015? (foto Belfort Gent door Donarreiskoffer)

De commissie krijgt een jaarlijkse subsidie van het bestuur van de HVOL. Tot nu toe profiteerden ook de introducees hiervan. Voortaan gaan introducees iets meer betalen en de leden iets minder. NB: de HVOL kent geen gezinslidmaatschap. Men is individueel lid. Indien de partner geen lid is wordt hij of zij in het vervolg als introducee beschouwd. Het prijsverschil zal in de praktijk overigens wel meevallen.

Weldenkende burgers en Oranjeliefhebbers

Patriotten en Prinsgezinden in Leiden, 1775 – 1795

Erik Halbe de Jong

HVOL-lezing, donderdag 19 februari 2015, 20.00, Museum Boerhaave

De Patriotten en Prinsgezinden in Leiden hadden aan het eind van de achttiende eeuw een belangrijk aandeel in de politieke onrust die was ontstaan na de verloren Vierde Engelse Oorlog. Deze politieke stromingen verschilden diepgaand van mening over maatschappelijke kwesties. Ook onder de aanhangers van deze stromingen was er vaak sprake van onenigheid. De strijd werd vooral met woorden uitgevochten, al kwamen er uiteindelijk ook wapens aan te pas. Gebruikmakend van de theorie van de collectieve actie van de Amerikaanse socioloog Tilly onderzocht Erik de Jong voor zijn proefschrift, welke groeperingen en organisaties bij deze conflicten waren betrokken, welke doeleinden zij nastreefden en wat de redenen waren waarom zij in actie kwamen. Hij schetst daarbij de brede maatschappelijke context

waarin het verval van de textielnijverheid en de sterke achteruitgang van het aantal inwoners van Leiden aan de orde komen. De politieke acties bestonden voornamelijk uit het indienen van verzoekschriften bij de autoriteiten en het organiseren van demonstraties.

Eén van de gevolgen was dat op den duur meer groepen uit de stedelijke samenleving betrokken raakten bij de politieke besluitvorming.

Het proefschrift van Erik de Jong is uitgebreid besproken in Oud Leiden Nieuws, jaargang 2, nr. 3, augustus 2014, pag. 29 – 30.

HVOL-lidmaatschap voor het Leven

Het bestuur heeft, naar aanleiding van vragen van leden, de mogelijkheid geopend om een lidmaatschap voor het leven af te sluiten. Een dergelijk lidmaatschap hebben wij gesteld op € 500,-. Voordelen zijn dat de vereniging direct een groter werkkapitaal krijgt voor activiteiten passend binnen onze doelstellingen en dat u niet jaarlijks de acceptgiro hoeft in te vullen. Uiteraard stelt de penningmeester een extra bijdrage altijd op prijs. De Historische Vereniging Oud Leiden is een culturele ANBI-instelling. Giften gedaan aan een culturele ANBI-instelling mogen voor de giftenaftrek met 1,25 vermenigvuldigd worden. Door een dergelijk lidmaatschap is het dus mogelijk een fiscale aftrekpost van € 625,- te verwerven, mits u de drempel in de giftenaftrek al heeft overschreden. Voor een gespecificeerde uitleg zie Elsevier IB Almanak 14.12.2.

Victor Wijnands, Penningmeester HVOL.

Arent Hogenacker en zijn bedrijf aan de Haarlemmerstraat

Weinigen weten dat het oudste beeld van Laurens Jansz. Coster zich in Leiden bevindt en wel zeer toepasselijk in de Haarlemmerstraat. Het beeld, in de vorm van een grote gevelsteen, werd in de 17de eeuw aangebracht op de gevel van nummer 86 door Arent Hogenacker, die daar woonde en werkte als boekverkoper, lettergieter en drukker. Hij goot en sneed Arabische en andere Oosterse drukletters, een zeldzaamheid, waardoor zijn winkel, 'Bij Laurens Coster' genaamd, internationale faam genoot.

Het gevelbeeld, blijkens het opschrift in 1630 tussen de vensters van de eerste verdieping in de gevel aangebracht, is gemaakt naar een ets van Pieter Saenredam.

Gevelbeeld van Laurens Jansz Coster (foto RCE)

Coster laat met zijn linkerhand de letter A zien aan de toeschouwer. In zijn rechterhand houdt hij een uitgerold vel met daarop een Latijnse tekst, in vertaling: 'Voor Laurens Koster van Haarlem, de eerste vinder van de boekdrukkunst omstreeks het jaar onzes Heren 1430'. Onder zijn voeten staat een tekst waaruit blijkt dat

Arent Hogenacker het gevelbeeld liet plaatsen in het jaar 1630.

Dat gebeurde in een tijd waarin de jonge Republiek bevestiging zocht voor zijn bestaan door middel van verering van nationale helden uit het verleden. Laurens Coster was bij uitstek zo'n figuur. Het is opvallend dat zijn beeltenis grote gelijkenis vertoont met de afbeeldingen van Erasmus, een andere nationale held.

In 1636 overleed Hogenacker. Zijn drukmaterialen, waaronder de Arabische, Syrische en Griekse let-

ters, stempels en matrijzen werden, via de Londense boekverkoper Samuel Brown, verkocht aan de universiteit van Oxford. Het leverde zijn erfgenamen veel geld op (2.300 gulden), zoals blijkt uit een notarieel contract van 7 januari 1637. Het huis in de Haarlemmerstraat bleef tot 1746 in het bezit van de familie.

Enige maanden geleden vernam de Werkgroep Geveltekens dat de gevel en het dak van Haarlemmerstraat 86 verbouwd zouden worden. Omdat het beeld van Coster op onze lijst staat van op te knappen geveltekens zocht de werkgroep contact met 'Het Bouwfonds', de eigenaar van het pand, die de werkgroep alle medewerking verleende bij het onderzoek en tevens een gedeelte van de kosten op zich nam. Het bedrijf Conserf, dat eerder bij de restauratie van de gevelsteen 'De Gecroonde Hoet' betrokken was, werd benaderd voor het kleuronderzoek. De verwachtingen waren dat er geen sporen

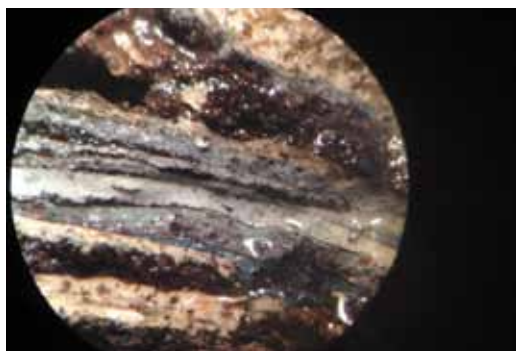

Het nemen van monsters in de schoorstenen.

van oude verflagen te vinden zouden zijn, maar tot onze grote verbazing en opluchting heeft Caroline Meulemans van Conserf toch oude verffresten kunnen schrapen uit hoekjes en plooiën in het gewaad van Coster.

Vervolgens vernamen wij dat niet alleen de gevel en het dak zouden worden gerenoveerd, maar ook de gehele bovenverdieping. Wij werden in de gelegenheid gesteld de bovenverdieping te bekijken en zagen tot onze verrassing dat er nog veel oude constructies aanwezig waren, waaronder de schoorsteenkanalen uit de tijd van Hogenacker. Uit onderzoek van John A. Lane, expert op het gebied van de geschiedenis van de drukkerij, weten we dat Hogenacker niet alleen lettersnijder maar ook lettergieter was. Het directe bewijs dat Hogenacker in zijn pand zijn letters goot, zou kunnen komen uit onderzoek van de schoorstenen. Het gieten van letters heeft weinig te maken met geveltekens, maar de Werkgroep Geveltekens vond dit onderzoek toch zo belangrijk voor de geschiedenis van Leiden dat besloten werd onderzoek te doen naar loodresten in de schoorsteenkanalen. Met toestemming van 'Het Bouwfonds' en met medewerking van John A. Lane, hebben Dik Kompier en Thijs deVries, monsters genomen uit de rookkanalen.

Thijs vond het bedrijf AKZO-Nobel bereid

Verffresten in de plooiën van Coster's gewaad

de monsters te onderzoeken op loodresten met Röntgen-fluorescentie (XRF). De aanwezigheid van lood werd aangetoond. Het loodgehalte verschilt van monster tot monster, maar het lijkt erop dat voor de knik van de schoorsteen het meeste lood is blijven hangen. Met deze uitkomst is welhaast zeker te zeggen dat Hogenacker in zijn pand letters heeft gegoten. Dat is een grote bijzonderheid in de Nederlanden van de 17de eeuw.

Dit onderzoek heeft de kennis over het pand waar Hogenacker ooit zijn bedrijf voerde en daarmee de geschiedenis van Leiden verrijkt.

Werkgroep Geveltekens

In dank ontvangen

Onze vereniging heeft een substantieel legaat ontvangen uit de nalatenschap van mevr. J.M.F. van Linden uit Oegstgeest. Mevrouw Van Linden was afkomstig uit Leiden. Haar moeder heette Schoondergang en haar grootouders heetten Schoondergang-Speet, van de gelijknamige conservenfabriek. Het Bestuur van de HVOL wil graag zijn grote erkentelijkheid en dank postuum betuigen.

De HVOL is een het Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Het ANBI-nummer van de HVOL is 8043119112. Uw schenkingen zijn daardoor in principe aftrekbaar voor de inkomstenbelasting als gift en vrij van successierechten.

**Symposium Armoede en Criminaliteit:
bronnen voor de Leidse geschiedenis**
Vrijdag 31 oktober 2014, Universiteit Leiden
Lipsiusgebouw, zaal 147, Cleveringaplaats 1, 2311 BD Leiden

De Universiteit Leiden organiseert in samenwerking met de Leidse historische verenigingen een middag over Leids onderzoek naar armoede en criminaliteit in het verleden. Jonge onderzoekers en studenten vertellen over hun mooiste ontdekkingen over de sociale geschiedenis van Leiden. U kunt zich aanmelden per e-mail aan dr. Ariadne Schmidt, a.schmidt@hum.leidenuniv.nl

Programma

- 15.00–15.10: Prof.dr. Luuk de Lig: Welkom & opening
15.10–15.30: Prof.dr. Manon van der Heijden: introductie over armoede en criminaliteit in de Leidse Geschiedenis
15.30–15.45: Dr. Jaco Zuijderduijn, onderzoeker en docent Middeleeuwen/Vroegmoderne Tijd
15.45–16.00: Suzanne Tegelaar, student Vroegmoderne Tijd
16.00–16.15: Rob Post, student Vroegmoderne Tijd
16.15–16.35: Twee studenten presenteren Oral History onderzoek uit college dr. Bart van der Steen, Nieuwste Tijd
16.40–17.00: Ariela Netiv (Archivaris Regionaal Archief Leiden): toekomstige mogelijkheden in het Leidse archief
17.00–17.30: Borrel

*Maria Catharina Swanenburg,
beter bekend als Goeie Mie, de
Leidse gifmengster
(Leiden 9-9-1839 –
Gorinchem 11-4-1915).*

Spannende verhalen in de Hooglandse Kerk

Tijdens de dieslezing, op 1 november in de Hooglandse Kerk, is er voor de (klein)kinderen van leden ook een activiteit. Margot Lodewijk en Jacqueline Zirkzee lezen namelijk spannende verhalen voor uit de geschiedenis van Leiden. Over de Vikingen voor de Burcht in Leiden, de avonturen van gravin Ada en de hachelijke momenten van Rembrandt in een postkoets. Kom luisteren naar de verhalen van vroeger en help mee om te bedenken hoe het afliep. De verhalen zijn afgestemd op kinderen van ongeveer 6 tot 10 jaar. Neem dit jaar op 1 november dus gerust de (klein)kinderen mee naar de Hooglandse Kerk.

Gravin Ada

Oud Leiden in oud nieuws

Uw redactie stuitte in de 'Handelingen van de Raad' van 29 november 1916 op een dringend verzoek van de Vereeniging Oud Leiden aan de Gemeente Leiden om Molen de Stier voor sloop te behoeden. Ook dit is weer een fraai voorbeeld van hoe onze vereniging, ook al in haar jonge jaren, stevig opkwam voor behoud van waardevol Leids erfgoed. Het protest had succes. De molen werd toen niet gesloopt. In 1950 viel alsnog het doek voor "De Stier".

Aan den Gemeenteraad van Leiden.

Geeft met verschuldigde hoogachting te kennen, het Bestuur der Vereeniging »Oud-Leiden» te Leiden;

dat het tot zijn ontsteltenis vernomen heeft, dat van Gemeentewege het voornemen bestaat, om den molen »de Stier» bij de voormalige Heerepoort af te breken ten einde aldaar een Ontsmettingsoven op te richten,

dat, zoodoende, een schilderachtig stadsgedeelte, waarvan het silhouet van bedoelden molen een kenteekenend deel uitmaakt, geheel bedorven zou worden,

dat, indien deze molen mocht worden afgebroken, er nog slechts één dergelijk eigenaardig bouwwerk op de voormalige stadswallen zal overblijven, van de vele, die er vroeger werden aangetroffen,

dat het schilderachtige van dit stadsgedeelte iets is, dat ook den vreemdeling opgevallen is, ten bewijze waarvan ons Bestuur wijst op het Kerstmisnummer van het »Lady's Pictorial» 1915, waarin eene afbeelding van dit stadsgedeelte in beeld wordt gebracht,

dat wij, bescheidenlijk, de vraag stellen, of dan niet op eene andere plaats, hetzij waar zich thans nog de openbare zweminrichting bevindt, of aan de overzijde van den Singel, eene gelegenheid te vinden is voor het oprichten van een Ontsmettingsoven,

dat het Bestuur zich veroorlooft er ernstig op aan te dringen, het daarheen te willen leiden, dat in ieder geval bedoelde molen gespaard wordt — en zoodoende onze Stad in het bezit blijve van een schilderachtig gedeelte, dat ook voor het nageslacht van voortdurende waarde blijven zal.

't welk doende,

Het Bestuur der Vereeniging »Oud-Leiden»

L. KNAPPERT, Voorzitter.

S. J. LE POOLE LGz., Secretaris.

Leiden 1 Maart 1916.

Molen de Stier in 1916 (RCE)

De ‘pil’ van Cor Smit over kinderarbeid in Leiden

Omvangrijk onderzoek brengt verwaarloosd fenomeen in kaart

Op 27 augustus werd bij de Universiteit Utrecht een Leids feestje gevierd. Na een ‘draagtijd’ van ruim een kwart eeuw presenteerde Cor Smit er zijn proefschrift over kinderarbeid. Voor die speciale gebeurtenis was een flink aantal Leidenaars, onder wie een deputatie van de Historische Vereniging Oud Leiden, naar de Domstad afgereisd.

Waar eens te meer bleek dat de 60-jarige stads-vorser *pur sang* zich er voor het verwerven van zijn doctorstitel niet met een Jantje van Leiden heeft afgemaakt: het veelomvattende werk telt meer dan 500 pagina’s. Dat hij daarnaast onder meer een baan had, vele boeken en artikelen schreef, presentaties en rondleidingen verzorgde, lezingen hield en zeer actief was voor de Dirk van Eck-Stichting, geeft het beeld van de ‘eeuwige student’ een geheel andere dimensie.

Hoewel het onderzoek zich formeel uitstrekt tot de kinderarbeid in Leiden tussen 1800 en 1914, laat Smit zich noch door de stadsgrens, noch door de datering, beknotten. Integendeel. Zijn gedegen beschouwingen beginnen al in de 17de eeuw terwijl hij aan het actuele slot nog dringende waarschuwingen tegen de roep om deregulering in petto heeft.

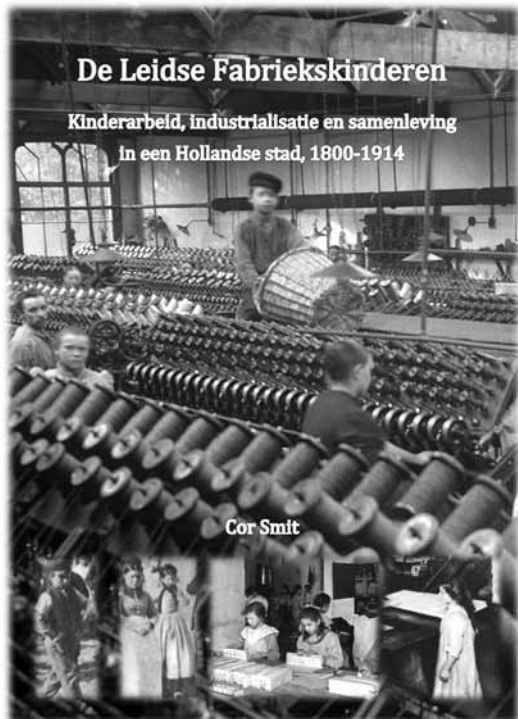
Het proefschrift constateert dat nationaal onderzoek naar kinderarbeid in de 20ste eeuw een ‘ondergeschoven kindje’ was en er na het proefschrift van Brugmans uit 1925 – dat maar liep tot 1870 – weinig meer gebeurde. Smit breekt met die treurige traditie. Hij schetst in extenso hoe de kinderarbeid zich in de loop der eeuwen zowel nationaal als internationaal heeft ontwik-

keld, plaatst dat onderwerp in een breed perspectief waarbij onder meer onderwijs, politiek, bedrijfsleven, conjunctuur en tijdgeest ruim aan bod komen. Dat culmineert in de essentie van het onderzoek: de kinderarbeid in Leiden. Met de focus sterk gericht op wat zich afspeelde binnen en rondom de sterk tanende, maar nog altijd dominante, textielindustrie. Een van de belangrijkste conclusies die Cor Smit trekt is dat aan het eind van de 19de eeuw de kinderarbeid door mechanisering en modernisering in de fabrieken niet aan het verdwijnen was, maar juist toenam. Er werkten meer kinderen in de nijverheid dan voor de industrialisatie op gang kwam, ondanks de snel opeenvolgende toepassing van stoom, gas

en elektriciteit als krachtbron bij de productie en de introductie van nieuwe arbeidsbesparende vindingen in de fabrieken. Die vaststelling is verrassend omdat die haaks staat op de aanname van vele historici. Het doorrekenen, opsplitsen en vergelijken van grote hoeveelheden cijfermateriaal die hij onder meer putte uit enquêtes, statistieken, tellingen, (staats)onderzoeken en bedrijfsgegevens vormen daarvoor het solide fundament. Daaruit ontstaat ook het beeld van de bittere noodzaak van arbeidersgezinnen die in grote armoede verkeerden, om hun kinderen ‘naar de fabriek’ te sturen. Of die via thuiswerk, voor bijvoorbeeld de conservenindustrie, het hoofd boven water probeerden te houden. Al is dat laatste moeilijker te kwantificeren. Smit signaleert dat de lonen van

volwassenen in Leiden weliswaar vaak boven die in Twente en Brabant lagen, maar dat de hoge kosten van levensonderhoud dat voordeel teniet deden en ook leidde tot verplaatsing van arbeid naar die regio's. Bovendien was er een enorme structurele werkloosheid en bood de bedeling onvoldoende soelaas. De leeftijd waarop kinderen aan het werk gingen daalde tot 1850. Tienjarigen of nog jonger waren geen uitzondering. Daarna bleef de leeftijdsopbouw vrij stabiel. Vanaf 1860 tekent zich een snelle daling van kinderarbeid af. Smit schrijft die toe aan de negatieve beeldvorming in de landelijke media waarop de Leidse fabrikanten geschrokken reageerden. Katalysator was de succesvolle schrijver J.J. Cremer die in 1863 in het Haagse *Diligentia* een hartstochtelijk pleidooi hield om fabriekskinderen beter te beschermen door wetgeving waarbij hij het lot van kinderen in een Leidse wolspinnerij schetste. Nog geen tien dagen later steunden dertig Leidse fabrikanten met ondertekening van het “Leids Adres” dat pleidooi. Mede door druk vanuit van samenleving leidde het tot onderzoek van een staatscommissie. Werkelijk effect had pas het kinderwetje van Van Houten in 1874. Ondanks de gebrekkige opzet en slechts marginale controle verdwenen de 10- en 11-jarigen uit de fabrieken. Maar de kinderarbeid bleef: er was slechts sprake van een verschuiving in leeftijd. En later ook in geslacht met de toename van het aantal werkende jonge meisjes. In het proefschrift signaleert Smit dat arbeiderskinderen die 12 jaar werden, soms midden in schooljaar uit de klas werden gehaald, om direct daarna aan de slag te gaan. Pas met de arbeidswetten in 1911 en 1919 ging de minimumleeftijd omhoog naar respectievelijk 13 en 14 jaar en werden beschermende maatregelen voor kinderen van kracht. Los van die wetgeving waren volgens Smit vele factoren van invloed op

hervormingen. Vrees bij de elite voor een ontsporende samenleving was daarbij niet de minst belangrijke.

Het proefschrift bevat een schat aan gegevens. Behalve de afzonderlijke textielbedrijven komen bedrijfstakken als de metaal-, de grafische- en de voedingsindustrie aan bod, evenals zaken op het gebied van chemie, kleding, hout, tabak en conserven. Bovendien worden vele personen en instanties, die hun stempel drukten op de Leidse samenleving, uitvoerig belicht. Dat sociale en

maatschappelijke ontwikkelingen – zoals de late opkomst van de vakbeweging – extra aandacht krijgen ligt voor de hand. Die veelheid aan informatie verdient het om een gepopulariseerde uitgave te laten verschijnen voor een veel breder publiek.

De Leidse Fabriekskinderen. Kinderarbeid, industrialisatie en samenleving in een Hollandse stad, 1800 - 1914. - Cor Smit - ISBN/EAN 978-90-71256-33-2 – Uitgever Cor Smit in samenwerking met Gingko Uitgeverij - 528 pagina's - Prijs 35 euro.

Cadeaulidmaatschap HVOL

Wie op zoek is naar een origineel cadeau, dat geen ruimte inneemt, maar wel veel inhoud heeft, kan stoppen met zoeken, want de HVOL biedt aan: het **cadeaulidmaatschap**.

Een leuk pakketje met daarin het meest recente jaarboekje, een folder met inschrijfkarta van onze vereniging en een welkomstbrief waarin wordt uitgelegd wat het cadeaulidmaatschap inhoudt. En dat is aardig wat! Ruim een jaar lang toegang tot alle lezingen, excursies en andere activiteiten, elke maand een digitale nieuwsbrief, elk kwartaal Oud Leiden Nieuws en in november het nieuwe jaarboekje.

Voor 20 euro heeft u een leuk cadeau en wordt degene aan wie u dit cadeau geeft, een jaar lang lid van onze actieve vereniging. Het nieuwe lid kan na dat jaar beslissen of hij/zij het lidmaatschap wil voortzetten.

Ook handig om alvast klaar te hebben liggen voor onverwachte gelegenheden waarbij een cadeautje van pas komt. Het cadeaulidmaatschap is te bestellen bij promotie@oudleiden.nl. Op het Famillement (8 oktober), de dies (1 november) en de HVOL-lezingen is het cadeaulidmaatschap ook te verkrijgen bij de tafel van de promotiecommissie.

Famillement

De HVOL is uiteraard aanwezig op het Famillement, op 8 oktober in de Hooglandse Kerk. Hierover werd in de vorige nummers van Oud Leiden nieuws al geschreven. Er is een doorlopende presentatie van de Beeldbank en u kunt altijd langskomen voor het aanschaffen van een cadeaulidmaatschap, oude jaarboekjes of van *Tastbaar geheugen*, het boek over 150 jaar monumentenzorg in Leiden. Of gewoon voor een gezellig praatje.

Tijdens het Famillement exposeren enkele tientallen Leidse kunstenaars hun werk. Zij hebben zich tijdens een speciale bijeenkomst laten inspireren door de collectie van Erfgoed Leiden. In een tot theater omgebouwde bouwkeet voor

de kerk presenteert PS | theater kleine theatrale, muzikale portretten van Leidse familiebedrijven. Leidse

familiebedrijven zijn trouwens ook verantwoordelijk voor de catering van het evenement, slager Van der Vooren uit de Doezastraat,

lunchroom Snijers van de Botermarkt, drogist Boerhaave uit de Haarlemmerstraat en Woo Ping uit de Diefsteeg, de oudste chinees van Leiden, zijn tijdens dit evenement verantwoordelijk voor de verzorging van de inwendige mens.

Kijk voor meer informatie op <http://famillement.blogspot.nl/>.

De Stichting tot instandhouding van de begraafplaats Groenesteeg zoekt vrijwilligers

Veel bijzondere personen zijn op de historische begraafplaats Groenesteeg begraven. Van een aantal is al het nodige bekend, van anderen weinig of vrijwel niets. Er is ongetwijfeld nog veel te ontdekken en verder uit te zoeken. De Stichting tot instandhouding van de begraafplaats Groenesteeg is daarom op zoek naar vrijwilligers die willen meehelpen om een aantal zaken verder 'te ontginnen'. De nieuwe ontdekkingen zullen op de website van de stichting worden geplaatst en gebruikt worden voor de rondleidingen die de stichting maandelijks organiseert. Belangstellenden wordt verzocht contact op te nemen met de secretaris Lodewijk Kallenberg, per e-mail (secretariaatgroenesteeg@gmail.com) of per telefoon (071-5891226).

‘Oud Leiden’ vaak op de barricaden voor monumenten

Jubileumboek over 150 jaar successen en gemiste kansen

Wie mocht twijfelen aan de grote inzet van de Historische Vereniging Oud Leiden in de afgelopen eeuw voor het behoud van monumenten: hij of zij leze ‘Tastbaar geheugen’. Dit fraaie nieuwe boek werd aan de vooravond van de Open Monumentendagen in het Rijksmuseum van Oudheden gepresenteerd door Martijn Andela, adjunct-directeur bij Erfgoed Leiden en omstreken. Wethouder Paul Laudy nam het eerste exemplaar in ontvangst. In de gebundelde reeks artikelen over de zorg voor monumenten duikt de naam van onze vereniging bij herhaling op. Het boek is bovendien opgedragen aan oud-voorzitter Cees Waal.

Andela refereert in de inleiding aan ‘de schone taak van de HVOL om ontwikkelingen nauwlettend in de gaten te houden en waar nodig kritische vragen te stellen’. Eindredactrice Esther Starkenburgh spreekt over de HVOL als ‘de hoeder van het historische stadsbeeld’. En Rudi van Maanen, die de periode tot 1961 onder de loep neemt, meldt dat al in het oprichtingsjaar (1902) door ‘Oud Leiden’ een commissie werd gevormd om de Leidse monumenten te inventariseren. In 1907 resulteerde dat in het boek ‘Oude Gebouwen in Leiden’. In feite de eerste Leidse monumentenlijst, die ook de basis vormde voor de in 1915 door het rijk uitgegeven overzicht van Zuid-Hollandse monumenten als onderdeel van een nationale beschrijving.

Een uitgebreide opsomming

van allerhande activiteiten bewijst dat de vereniging niet aarzelde de barricaden op te gaan om groot onheil (lees: sloop of aantasting) te voorkomen. Overigens met wisselend succes. Vaak werd het pleit voor behoud van de Latijnse school en molen De Valk, restauratie van het Gravensteen en de Burcht of verzet tegen de demping van het Rapenburg of tegen ontsierende reclame in het voordeel beslecht. Bij de inzet tegen bijvoorbeeld de demping van de Mare, de sloop van huizen aan de Paardensteeg en walmolen De Stier, moest uiteindelijk bakzeil worden gehaald.

Dat op conto van “Oud Leiden” veel kan worden bijgeschreven, zoals de vorming van ‘Het Leidsche Woonhuis’ dat de aanzet gaf tot erkenning van woningen als monument, laat onverlet dat ook anderen de eer toekomt veel te hebben betekend voor monumentaal Leiden. Daarbij verdienen pioniers als Victor de Stuers, Conrad Leemans, Jacob Cornelis Overvoorde, Hendrik Johannes Jesse en Anton Bicker Caarten, zeker vermelding.

Evenzeer geldt dat onder meer voor de Nederlandse Oudheidkundige Bond, de Dirk van Eck-Stichting, de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden, Diogenes en de Stichting Leidse Studentenhuisvesting. Ze kregen allemaal een plek in het boek, dat een kleurig Leids palet vormt van alles wat met behoud van en zorg voor het Leidse erfgoed te maken heeft.

Hoofdthema’s zijn onder

Sloop van de Hogewoerdsbinnenpoort in 1876 op een tekening van J.E. Kikkert (ELO)

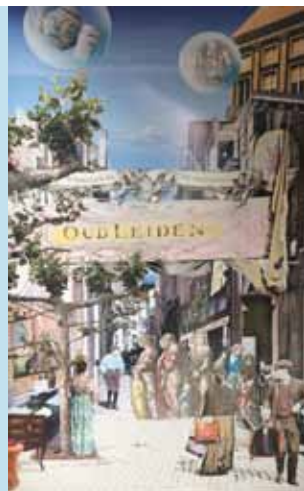
meer de stadsontwikkeling, de rol van de universiteit, de monumenten van bedrijf en techniek, verkeer en vervoer, archeologie en bouw-historisch onderzoek. Ter omlijsting daarvan wordt aparte aandacht besteed aan een reeks specifieke monumenten. Daarvan maken onder meer het Elisabethgasthuis(hof), de Burcht en

het Heerenlogement, de Leidse stadspoorten en singels, Sociëteit Minerva, de Meelfabriek en de Zoutkeet, de Vrouwekerk en bioscoop Trianon deel uit. Allemaal onderdeel van een historische legpuzzel. De stukjes passen niet naadloos en overlappen elkaar soms, evenwel zonder afbreuk te doen aan de boeiende inventarisatie.

Het overtuigende bewijs dat monumentenzorg nog springlevend is en vele facetten kent, weerspiegelen de tien interviews van Miep Smitslood-Graaff in het boek. Ze sprak onder meer met architecten, ambtenaren, bestuurders, restauratiebouwers en bewoners over hun ervaringen, tegenvallers en successen met als gemeenschappelijke noemer hun grote inzet.

Het boek van 192 pagina's is uitgegeven door Primavera Pers en kost 19,50 euro. Leden van de Historische Vereniging Oud Leiden betalen bij de stand van de HVOL op het Famillement (8 oktober) en op de dies (1 november) slechts 17,50 euro op vertoon van hun lidmaatschapskaart.

Winkelleegstand is slecht, dat hoeft geen nader betoog. Slecht voor de economie en slecht voor het straatbeeld. Camouflage van leegstand is geen oplossing, maar het maakt de aanblik wel aangenamer. Op verschillende plekken in de stad zie je heel creatieve resultaten van die camouflagepogingen. Iets voor een prijsvraag van de gemeente of het centrummanagement? Wat ons betreft zou deze etalageruit in de Breestraat daarin hoge ogen gooien!

Boek over Roomburg in geheel nieuw jasje

Het Leidse uitgeverij Primavera Pers startte in 2005 met de uitgave van de serie 'Bodemschatten en bouwgeheimen'. Inmiddels zijn er acht delen verschenen met gevarieerde uitgaven over de Leidse archeologie en bouwgeschiedenis. Stadsarcheoloog Chrystel Brandenburgh en Wilfried Hessing, directeur van adviesbureau Vestigia op archeologisch en kunsthistorisch gebied, hadden destijds de primeur met hun werk over de ontwikkeling van de Roomburger polder. Gezien de ingrijpende ontwikkelingen in zowel de woonwijk als in het park Matilo in het afgelopen decennium, was er alle aanleiding voor een geheel vernieuwde heruitgave. Het aantal pagina's werd met zestien uitgebreid en bovendien werd lay-out gemoderniseerd. Door aangepast kleurgebruik en een fraaier lettertype is de leesbaarheid ingrijpend verbeterd. Het fotomateriaal is niet alleen fors uitgebreid, maar de illustraties krijgen door een vernieuwde presentatie een grotere zeggingskracht. De woonwijk, die in

Twee wachttorens van Park Matilo, met in de achtergrond de nieuwbouw in de wijk

Steendruk van tekening kasteel Rodenburg van J. Stellingwerff (ca. 1720)

2005 nog volop in ontwikkeling was, is inmiddels af. Met een groot aantal foto's en een apart hoofdstuk met ruime aandacht voor de architectuur, krijgt de Leidse wijk 'aan de overkant van het kanaal' de aandacht die hij verdient. Dat het leeuwendeel van de inhoud wordt besteed aan het Park Matilo – dat het in de bodem verborgen Romeinse castellum laat herleven – ligt voor de hand. Vorig jaar werd het park officieel geopend. De chronologische overzichten op de uitklapbare cover leggen getuigenis af van de grote historische betekenis van het gebied. Met alle wijzingen en aanpassingen bleef één ding gelijk: de prijs van het boek.

'Matilo Rodenburg Roomburg' - Chrystel Brandenburgh, Wilfried Hessing - Uitgave Primavera Pers – ISBN 978-90-5997-115-8 – 128 pagina's – Prijs 14,50 euro.

Fototentoonstelling Leidse Amateur Fotografen Vereniging (LAFV)

Tot en met zaterdag 1 november 2014 - Leids Volkshuis, Apotheekersdijk 33a

De 22 leden van de werkgroep Documentaire Fotografie van de LAFV werken projectmatig aan onderwerpen die zij zelf aandragen. In het Leidse Volkshuis worden drie recente projecten getoond:

1. De serie '**Bruggen in Leiden**' uit 2014 (begane grond), met in totaal 17 foto's van moderne en historische bruggen in Leiden. Deze worden hier voor het eerst geëxposeerd.
2. De serie '**1922 en NU**' uit 2012 (1ste verdieping), bestaande uit 30 dubbelbeelden van een historisch stadsbeeld van rond 1922 waarnaast de hedendaagse foto is geplaatst. De historische afbeeldingen komen uit de collectie van de Historische Vereniging Oud Leiden.
3. Beelden uit het fotoproject '**De Kooi**', gemaakt in 2013 en 2014 (2^e verdieping).

EXTRA: laatste nieuws bij het ter perse gaan van dit blad

Na rijp beraad heeft de Vereniging Jan Van Hout besloten haar activiteiten als zelfstandige vereniging te beëindigen en haar activiteiten onder te brengen bij de Historisch Vereniging Oud Leiden. Nader bericht volgt in het volgende nummer van Oud Leiden Nieuws en op onze website (www.oudleiden.nl) of de HVOL Digitale Nieuwsbrief. We heten "Jan van Hout" van harte welkom in onze vereniging.

Rens Heruer, voorzitter HVOL

HVOL BEDRIJFSLEDEN

DECLERCQ
Advocaten • Notarissen

Coördesign

H B K

motorhuis

ROC
LEIDEN

slswonen

TK
advocaten • notarissen

Van Cleef Holding Leiden B.V.
De Clercq advocaten en notarissen
CONSERF - Monumentenzorg
Coördesign BV

Diaconessenhuis Leiden
HBK Belastingadviseurs & Accountants
Hoogheemraadschap van Rijnland
Restaurant Engelbertha Hoeve
Geelkerken en Linskens, advocaten
Motorhuis Holding B.V.
Rijksmuseum voor Volkenkunde
Regionaal Opleidingen Centrum Leiden (ROC)
De Ruyter de Wildt & De Vroom advocaten
SCOL Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden
Stichting Leidse Studentenhuisvesting
Tandartsenpraktijk Zoeterwoudsesingel
Teekens Karstens advocaten en notarissen
Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid

Diaconessenhuis
Leiden

Rijnland

RIJKSMUSEUM
VOLKENKUNDE

SCOL
Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden

RWW **ADVOCATEN**

Zorg en Zekerheid
dichtbij werkt beter

Retouradres: HVOL
Postbus 917, 2300AX Leiden

'Ons' medaillon komt terug

Vanuit de HVOL is intensief en met succes meegedacht met de herinrichting van de Breestraat. De uitvoering van de plannen kwam helaas veel te traag op gang, tot teleurstelling en ergernis van winkeliers, het stadhuis, winkelend publiek, ja, van wie niet? En zou dat wellicht ook gevolgen hebben voor de herplaatsing van het medaillon voor het stadhuis, een geschenk uit 1977 van de HVOL aan de gemeente (zie OLN, jaargang 1, nr. 3)? Dat is gelukkig niet het geval. Het komt er. Inclusief de degelijke ondergrond die scheuren en trillingen in de toekomst moet voorkomen. Het Breestraatmedaillon wordt daarom geplaatst op een bed van een kleine 30 m3 gewapend beton. Op de foto de bouwput met vlechtstaal, klaar voor de betonstort (31 augustus 2014).

COLOFON

Postadres:

Secretaris HVOL, Postbus 917,
2300 AX Leiden, tel 071-3012660
e-mail: secretaris@oudleiden.nl
ING bankrekeningnummers (alle t.n.v. Vereniging Oud Leiden) voor:
- contributies/schenkingen: NL74INGB0000175228
- betaling excursies: NL67INGB005901264
- Werkgroep Dirk van Eck: NL08INGB0000356642
- overige betalingen: NL03INGB0005887187
Website: www.oudleiden.nl
Website beeldbank: <http://beeldbank.oudleiden.nl>

Bestuur HVOL:

Rens Heruer, voorzitter@oudleiden.nl
Gerard Kramer, vicevoorzitter@oudleiden.nl
Miep Smitsloo, secretaris@oudleiden.nl
Victor Wijnands, penningmeester@oudleiden.nl
Emil Broesterhuizen, lezingen@oudleiden.nl
Tanneke Schoonheim, promotie@oudleiden.nl
Paul Birker, kwartaalblad@oudleiden.nl

Overige contactpersonen:

Debbie van Steenpaal, website@oudleiden.nl
Jeroen Bruin, webmaster@oudleiden.nl
Rob Smit, excursiecommissie@oudleiden.nl
Hans van Ulden, beeldbank@oudleiden.nl
Lenie Witkam, jaarboekje@oudleiden.nl
Redactie Kwartaalblad: Paul Birker, Bram van Leeuwen
E-mail redactie: kwartaalblad@oudleiden.nl
Kamer van Koophandel nummer 40445843
ANBI-nummer 8043119112
International Standard Serial Number:
ISSN 2214-353X
Opmaak en druk: Drukkerij Sparta, Leiden